

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.32>

SPECYFIKA REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH POSTĘPOWAŃ SĄDOWYCH W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM REPUBLIKI CZESKIEJ

Nadiya Ilchyshyn

*kandydat nauk prawnych, sędzia Ósmego
Apelacyjnego Sądu Administracyjnego (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

e-mail: Nadiia_Ilchyshyn@ukr.net

Adnotacja. Należy zauważyć, że w różnych krajach świata powstaje specyficzny sposób postępowania sądowego i jego organizacji jako całości, co wynika z ich przynależności do różnych systemów prawnych. Scharakteryzowano cechy procedur sądowych nieodłącznie związanych z kontynentalnym modelem sprawiedliwości na przykładzie Republiki Czeskiej. Stwierdzono, że postępowanie administracyjne Republiki Czeskiej jest podobne do postępowania ukraińskiego, jednak ma swoje cechy szczególne: a) istnieje możliwość wydania orzeczenia bez rozpoznania istoty sprawy; b) odrębnie wyróżnia się sposób rozpatrywania spraw zawierających informacje tajne; c) odroczenie doręczenia orzeczenia z częścią motywacyjną po rozpoznaniu istoty sprawy. Stwierdzono, że administracyjne prawo proceduralne Republiki Czeskiej ma tendencję do uproszczenia, na przykład uproszczenia dostępu obywateli do rozpatrzenia ich sprawy przez sąd (w tym złożenie skargi za pośrednictwem systemów składania wniosków do sądu online) w obu krajach, uproszczenia procedury rozpatrywania sprawy, na przykład możliwość podjęcia decyzji bez bezpośredniego rozpatrzenia, możliwość dostarczenia dodatkowych danych i materiałów bez uprzedniego dodatkowego wskazania i próba zminimalizowania czasu postępowania sądowego.

Słowa kluczowe: postępowanie sądowe, postępowanie administracyjne, doświadczenie zagraniczne, system prawny, rozpoznanie istoty sprawy, poświęcony czas, postępowanie sądowe, postępowanie administracyjne, doskonalenie, prawo administracyjne.

PECULIARITIES OF IMPLEMENTATION OF CERTAIN COURT PROCEDURES IN THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF THE CZECH REPUBLIC

Nadiya Ilchyshyn

*Candidate of Law, Judge of the Eighth
Administrative Court of Appeal (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

e-mail: Nadiia_Ilchyshyn@ukr.net

Abstract. Attention is drawn to the fact that in different countries of the world there is a specific procedure for the administration of justice and its organization in general, due to their belonging to different legal systems. The peculiarities of judicial procedures inherent in the continental model of justice are described on the example of the Czech Republic. It is concluded that the administrative proceedings of the Czech Republic are similar to the Ukrainian proceedings, but have their own peculiarities: a) there is a possibility of making a decision without considering the case on the merits; b) the procedure for consideration of cases containing classified information is separately allocated; c) delayed sending of decisions with a motivational part after consideration of the case on the merits. It is concluded that the administrative procedural law of the Czech Republic tends to be simplified, for example, to facilitate citizens' access to court proceedings (in particular, to file complaints through online application systems) in both countries, to simplify proceedings, such as decisions without direct consideration, the possibility of providing additional data and materials without prior additional indication and attempts to minimize the time spent on trial.

Key words: court procedures, administrative proceedings, foreign experience, legal system, consideration of the case on the merits, time spent, court proceedings, administrative case, improvement, administrative legislation.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ СУДОВИХ ПРОЦЕДУР В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Надія Ільчишин

*кандидат юридичних наук, суддя Восьмого
апеляційного адміністративного суду (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

e-mail: Nadiia_Ilchyshyn@ukr.net

Анотація. Звернено увагу на те, що в різних країнах світу сформовано специфічний порядок відправлення судочинства та його організації в цілому, що зумовлено їх приналежністю до різних правових систем. Охарактеризовано особливості судових процедур, притаманних континентальній моделі юстиції, на прикладі Чеської

Республіки. Зроблено висновок, що адміністративне судочинство Чеської Республіки є подібним до українського судочинства, проте має свої особливості: а) існує можливість винесення рішення без розгляду справи по суті; б) окремо виділяється порядок розгляду справ, що містять таємну інформацію; в) відтерміноване надсилання рішень з мотивувальною частиною після розгляду справи по суті. Зроблено висновок, що адміністративне процедурне право Чеської Республіки має тенденцію до спрощення, наприклад, спрощення доступу громадян до розгляду їх питань судом (зокрема, подання скарги через системи прийняття заяв до суду онлайн) в обох країнах, спрощення процедури розгляду справи, наприклад, можливість ухвалення рішення без безпосереднього розгляду, можливість надання додаткових даних і матеріалів без попереднього додаткового зазначення та спроби мінімізувати витрати часу на судовий розгляд.

Ключові слова: судові процедури, адміністративне судочинство, зарубіжний досвід, правова система, розгляд справи по суті, витрати часу, судовий розгляд, адміністративна справа, удосконалення, адміністративне законодавство.

Актуальність теми. Існування адміністративної юстиції є фундаментальною вимогою суспільства, заснованого на принципі верховенства права. Воно означає, що всі органи державної влади та їх посадові особи повинні діяти в межах законних повноважень. Крім того, це означає право приватних осіб звертатися за правовим захистом, коли їхні права, свободи чи інтереси зазнають негативного впливу, коли сфера державного управління виконує свої обов'язки незаконним або неналежним чином.

Виклад основного матеріалу. Гарантування судового розгляду адміністративних актів компетентним і незалежним судом чи трибуналом, який дотримується міжнародних та регіональних стандартів справедливого судового розгляду, є основоположним для захисту прав людини та верховенства права (Handbook for Monitoring Administrative Justice, 2013). Стандартною практикою розуміння поняття судових процедур є їх реалізація в рамках судових засідань. Отже, не можна не погодитись, що судові процедури є невід'ємною частиною інституту адміністративної юстиції та прямо пов'язані із принципом гарантування права на захист.

У зв'язку з тим, що судові процедури мають місце під час судового процесу, неможливо не відмітити, що різноманітні держави світу розрізняються за порядком відправлення судочинства та за його організацією в цілому. Це прийнято називати поділом на правові системи. Найвідомішими та найбільш розповсюдженими з них є загальне та континентальне право. Наведемо їх коротку характеристику.

Загальне право, також відоме як англо-американське право, це сукупність джерел звичаєвого права, заснованого на судових рішеннях та втіленого у звітах про винесені рішення, яке з часів Середньовіччя перебувало у віданні судів загального права Англії. З нього розвинувся той тип правової системи, який зараз зустрічається також у Сполучених Штатах та більшості держав-членів Співдружності (раніше Британської Співдружності Націй). У цьому сенсі загальне право відрізняється від правової системи, заснованої на цивільному праві, поширеною нині у континентальній Європі та інших країнах. В іншому, вужчому сенсі, загальне право протиставляється правилам, що застосовуються в англійських та американських судах справедливості, а також статутного права (Glendon, Kiralfy, Lewis, 2020).

Континентальне право, зване також романо-германським правом, право континентальної Європи, засноване на суміші римського, німецького, церковного, феодального, торговельного та простого права. Європейське громадянське право було прийнято здебільшого Латинської Америки, а також у деяких частинах Азії та Африки, і його слід відрізнити від загального права англо-американських країн.

В нашому дослідженні ми розглянемо реалізацію судових процедур на прикладі континентальної моделі юстиції. Слід зазначити, що у цій країні перегляд адміністративних рішень здійснюється лише судами. Завдання адміністративних судів полягає, насамперед, у захисті прав особи у публічно-правовій сфері. Адміністративні суди також виносять рішення з інших питань публічного права, які не стосуються прав окремих приватних осіб (зазвичай це питання виборів або конфлікти повноважень).

Судова система складається з 4-х ступенів, що складається з: 86 окружних судів, 8 регіональних судів, 2 високих судів, Вищого адміністративного суду та Верховного суду Чеської Республіки. Судовий перегляд адміністративних рішень здійснюється лише регіональним судом першої інстанції та Вищим адміністративним судом як касаційним. Інші ступені судової системи втручаються у ці питання лише у тому випадку, якщо йдеться про рішення адміністративного органу, що стосується приватного права. На рівні першої інстанції регіональний суд має право розглядати позови проти рішень адміністративного органу, позови проти бездіяльності, позови проти незаконного втручання та виборчі справи (Code of Administrative Justice of the Czech Republic, 2016). Захист від неправомірних рішень та захист від бездіяльності доповнюється захистом від втручання, які є рішеннями, але, попри це, безпосередньо зачіпають правову сферу позивача. На практиці це може містити широкий спектр різних втручання органів державного управління (наприклад, незаконне втручання поліції) (The Supreme Administrative Court of the Czech Republic, 2020).

Регіональні суди створюються як загальні суди; судді, що спеціалізуються в галузі управління, приймають там рішення з питань, що стосуються адміністративної юстиції (аналогічно суддям, що спеціалізуються у кримінальних чи цивільних справах у тому самому суді). Судді приймають рішення одноосібно чи колегіально. Вищий адміністративний суд має виключне право приймати рішення щодо позовів про компетенцію. Крім того, до його компетенції відносяться питання виборів, розпуск політичних партій та політичних рухів, призупинення та поновлення їх діяльності, а також конфлікти позитивної та негативної юрисдикції між органами державного управління. Вищий адміністративний суд правомочний приймати рішення щодо касаційних скарг на рішення обласних судів щодо скасування заходів загального характеру або частини цих

заходів та з питань місцевого та обласного референдуму. Вищий адміністративний суд став дисциплінарним судом для суддів, державних обвинувачів та судових виконавців. Вищий адміністративний суд може виносити рішення щодо засобів правового захисту проти рішень з питань, що стосуються адміністративної юстиції (Nejvyšší správní soud, 2020).

Отже, розглянемо, яким чином відбувається розгляд справи в суді та які судові процедури реалізуються в ході судового засідання у Чеській Республіці.

Для відкриття провадження у справі особа має подати звернення до суду протягом двох місяців з дня отримання інформації про прийняття неправомірного урядового рішення. Воно може бути подане у письмовій формі, викладене усно у стенограмі або в електронній формі через систему ePodatelna або через віддалений доступ шляхом безпосереднього заповнення електронної форми за допомогою інтернет-програми, підписаній в електронному вигляді відповідно до закону (Informace o příjmu podání v elektronické podobě, 2020). Якщо таке звернення складено в іншій формі, воно має бути підтверджено у триденний термін письмовим поданням того ж змісту або має бути подане його оригінал, інакше воно не береться до уваги. Якщо такий акт вчиняється представником юридичної особи або особою, щодо якої відповідно до спеціального закону або на його підставі діє орган юридичної особи, до акту має бути додана копія рішення такого органу, який затверджує зміст акту.

У кожному зверненні має бути чітко зазначено:

- питання, якого воно стосується;
- інформацію щодо оскаржуваного рішення та дня його вручення або уточнення іншого повідомлення, доставленого заявнику;
- осіб, які беруть участь у справі, якщо вони відомі заявнику;
- інформацію щодо змісту рішення, яке оскаржується заявником;
- пункти звинувачення, з яких має бути ясно, з яких фактичних та юридичних причин заявник вважає формулювання рішення незаконними чи недійсними;
- докази на підтримку своїх вимог, які заявник пропонує надати;
- пропозицію судового рішення, на яке розраховує заявник;
- обов'язково додано один екземпляр оскаржуваного рішення;
- звернення обов'язково має бути підписане та датоване (Code of Administrative Justice of the Czech Republic, 2016).

Особа, яка подає заяву, повідомляє у тексті свої персональні дані лише у необхідному обсязі, а саме: своє ім'я, прізвище та адресу, за якою з ним можна зв'язатися. Заявник повідомляє інші особисті дані тільки в тому випадку, якщо це необхідно у зв'язку з характером справи, що розглядається судом. У разі стягнення судового мита до клопотання має бути додана акцизна марка відповідного номіналу та до нього мають бути додані документи, на які посилається заявник. Заяву має бути надано у такій кількості примірників, якою є кількість сторін та осіб, які беруть участь у справі.

З судового розгляду виключаються такі акти: адміністративні акти, які є рішеннями, акти попереднього характеру та акти, що змінюють порядок ведення провадження у адміністративному органі; це стосується також актів, видача яких виключно залежить від оцінки стану здоров'я осіб або технічного стану речей; акти про невизнання або позбавлення фізичних осіб кваліфікації, якщо вони самі по собі не є правовою перешкодою для зайняття професією, роботою або іншою діяльністю, і, нарешті, такі акти, розгляд яких визначається спеціальним законом. В цілому, закон передбачає, що усне слухання призначається, а сторони викликаються лише у разі, якщо слухається справа розглядається по суті, у цьому разі рішення зазвичай приймається у вигляді постанови. У процесуальних питаннях рішення може бути прийняте без призначення слухання (The Supreme Administrative Court of the Czech Republic, 2020).

Головуючий призначає розгляд справи по суті та вручає сторонам повістки про присутність на ньому таким чином, щоб їм було надано не менше десяти робочих днів для підготовки. Після цього він повідомляє учасників розгляду справи. Відсутність належним чином викликаних учасників не є перешкодою для продовження та завершення провадження, за винятком випадків, коли є підстави для відкладення розгляду.

Засідання відкриває і керує у ньому головуєчий у колегії суддів суддя. Заперечення на заходи головуєчого при веденні провадження вирішуються колегією шляхом ухвалення постанови. Головуючий доручає сторонам вказати навіть такі фактичні та правові питання, які, на думку суду, мають значення для вирішення, хоча вони і не згадувалися у попередніх клопотаннях сторін. У судовому засіданні судді, а з дозволу головуєчого сторони та особи, які беруть участь у справі, можуть ставити питання сторонам, свідкам та експертам питання або запрошувати їх для надання своєї думки з цього.

Слухання є відкритим для публіки. Головуючий суддя може виключити з публічного розгляду навіть певну частину судового засідання лише з міркувань захисту секретної інформації, комерційної таємниці, моралі чи громадського порядку. У такому разі головуєчий на прохання сторони допускає присутність двох довірених осіб сторони у судовому розгляді, якщо це явно не суперечить меті недопущення громадськості та попереджає їх про наслідки порушення обов'язку нерозголошення. Якщо слухання стосується секретної інформації, довірена особа має пред'явити сертифікат допуску до даного рівня секретності інформації, що охороняється спеціальним законом (The Supreme Administrative Court of the Czech Republic, 2020).

У разі прослуховування секретної інформації під час розгляду справи має відбуватися наступне. Перед розглядом справи, що містить секретні відомості, головуєчий у колегії інструктує перевіряючу особу

відповідно до спеціального закону та попереджає особу про злочинні наслідки порушення безпеки секретної інформації. Підписавши протокол за цим дорученням, довірена особа стає особою, яка має право на розголошення секретної інформації у необхідному обсязі. Після завершення копія звіту надсилається до Управління національної безпеки.

Якщо суд встановить у ході судового розгляду наявність підстав для призупинення або припинення провадження або для відмови в задоволенні клопотання, суд приймає рішення про це. Після закінчення слухань сторонам має бути надано слово для висловлення своєї думки під час заключної промови.

Рішення має бути оголошено від імені Республіки та публічно. Після того, як суд ухвалив рішення, суд зв'язаний ним. У разі неможливості оголошення рішення суду після закінчення попереднього судового засідання головуючий повідомляє сторони про день і годину його оголошення, які головуючий призначає таким чином, щоб це сталося протягом щонайбільше одного місяця або, якщо всі сторони присутні, протягом десяти днів після завершення цього слухання (Code of Administrative Justice of the Czech Republic, 2016).

Рішення оголошується усно, якщо у справі відбулося слухання і при оголошенні є хоча б одна сторона або особа, яка бере участь у процесі, або громадськість. Якщо при оголошенні рішення присутні лише посадові особи суду, суд оголошує вирок шляхом вивішування скороченої письмової копії без мотиваційної частини рішення на офіційній дошці оголошень суду строком на чотирнадцять днів; день проголошення вноситься до письмового примірника (The Supreme Administrative Court of the Czech Republic, 2020).

Суд може ухвалити рішення у справі без проведення безпосереднього слухання справи, якщо сторони спільно клопочуть про це або погоджуються з цим. При цьому, згода вважається наданою також в разі, якщо сторона не висловила незгоди з такою процедурою протягом двох тижнів після вручення виклику головуючим суддею; сторона має бути повідомлена про це особисто (Code of Administrative Justice of the Czech Republic, 2016).

На жаль, неможливо вичерпно дослідити всі судові процедури в адміністративному судочинстві зарубіжних країн в рамках одного підрозділу дослідження, проте вищевикладене дозволяє зробити висновок, що адміністративне судочинство Чеської Республіки як представниці континентальної системи права є надзвичайно подібним до відповідно українського судочинства, проте має свої особливості. Зокрема, існує можливість винесення рішення без розгляду справи по суті та окремо виділяється порядок розгляду справ, що містять таємну інформацію. Крім того, до особливостей можна віднести відтерміноване надсилання рішень з мотивувальною частиною після розгляду справи по суті.

Висновки. В цілому, можна відзначити, що адміністративне процедурне право в Чеській Республіці має тенденцію до спрощення, а саме, наприклад, спрощення доступу громадян до розгляду їх питання судом (зокрема, подання скарги через системи прийняття заяв до суду онлайн), спрощення процедури розгляду справи, наприклад, можливість ухвалення рішення без безпосереднього розгляду, можливість надання додаткових даних і матеріалів без попереднього додаткового зазначення та спроби мінімізувати витрати часу на судовий розгляд, сприяння альтернативним способам розгляду адміністративної справи. Вважаємо за потрібне відзначити, що така тенденція може стати позитивною для подальшого розвитку адміністративного судочинства та імплементації на теренах нашої держави, адже може дозволити значно зменшити час, що витрачається на розгляд справ, що не потребують з'ясування додаткових відомостей або не є надто складними, що, в свою чергу, значно вплине на швидкість розгляду кожної окремої справи судами та, відповідно, позитивно впливатиме на імідж судової системи зокрема та державних органів в цілому.

References:

1. Code of Administrative Justice of the Czech Republic. URL: https://unece.org/DAM/env/pp/compliance/C2016-143_Czech/Annex5_CodeAdministrativeJustice.pdf [in English].
2. Folke Bernadotte Academy and Office for Democratic Institutions and Human Rights. Handbook for Monitoring Administrative Justice. OSCE/ODIHR. 2013. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/3/105271.pdf> [in English].
3. General information. *Nejvyšší správní soud*. URL: <https://www.nssoud.cz/en/about-the-court/general-information> [in English].
4. Glendon, A., Kiralfy, A., Lewis, A. (2020). Common law. *Encyclopedia Britannica*. October 30. URL: <https://www.britannica.com/topic/common-law> [in English].
5. Informace o příjmu podání v elektronické podobě. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. URL: <https://www.justice.cz/web/obvodni-soud-pro-prahu-4/zakladni-informace?clanek=informace-o-prijmu-podani-v-elektronicke-podo-1> [in Czech].
6. The Supreme Administrative Court of the Czech Republic. Administrative Justice In Europe: Report for the Czech Republic. URL: https://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/czech/czech_en.pdf [in English].